THE JOURNAL *SOCIETATEA DE MÂINE* AND THE ISSUE OF THE TRANSYLVANIAN IDEOLOGY

Nagy Imola Katalin
Lecturer, PhD., „Sapientia" University of Cluj Napoca

Abstract:In the study we wish to to outline the way in which a Romanian cultural journal – Societatea de mâine- mirrored the issue of Transylvanianism. The journal, first published in Cluj and led by Ion Clopoţel published a number of articles on the topic. Our aim is to de bate upon the extent to which these articles accepted or rejected this Transylvanian regional ideology.

Keywords: Transylvanianism, regional ideology, journal Societatea de mâine, intercultural communication, Romanian culture

Problema transilvanismului transpare într-un mod complex în publicistica culturală interbelică. Ideologia regională ardeleană este tratată din multiple unghiuri, uneori se abordează transilvanismul ca atare, alteori se confundă sau se contopeşte cu ardelenismul, cu regionalismul şi/sau alte subiecte mai mult sau mai puţin conexe: chestiunea comunicării interculturale, a educaţiei, a curentelor literare, a mişcărilor de culturalizare sau politici culturale, problema presei, a rolurilor, a devenirii şi în special a crizei presei interbelice, cu aşa-numită problemă minoritară etc.
După studierea unei părţi consistente din presa culturală interbelică (în special publicaţiile ardelene), am constatat că transilvanismul este combătut, criticat într-o bună parte a acestor articole, este abordat prin prisma unei critici constructive în alte scrieri, precum există şi texte care dovedesc înţelegere şi simpatie pentru fenomenul transilvanist (cf. Nagy 2015). Se face uneori o distincţie clară între transilvanismul ungurilor şi ardelenismul, transilvanismul sau regionalismul românilor. Ideea existenţei unui transilvanism transnaţional sau a unui spirit transilvan comun este rar acceptată în presa românească interbelică, dar ideea determinismului spaţial-geografic al spiritului - idee specifică tuturor regionalismelor - este acceptată în foarte multe cazuri. Nu ideea transilvană se respinge, prin urmare, ci contaminarea maghiară a ideii transilvane; de aceea românii vor prefera termenul de *ardelenism* sau *localism*, pentru a se evita eventualele confuzii cu regionalismul ardelenesc maghiar. Această definiţie prin opoziţie trebuie însă judecată conform criteriilor acelui timp, fenomenul opoziţional fiind specific timpului şi regiunii Europei Centrale. Trebuie spus, că în ciuda acestei delimitări denominative, transilvanismul, ardelenismul şi localismul creator vor opera cu aceeaşi terminologie şi cu acelaşi sistem argumentativ, cu dublă înrădăcinare - geografică şi istorică.
În paginile revistei *Societatea de mâine* (apărută între aprilie 1924-februarie 1935, la Cluj, respectiv martie 1935-aprilie 1945, la Bucureşti) problema transilvanismului transpare, ca şi în celelalte reviste, îngemănată cu alte teme conexe, cum sunt temele comunicării interculturale, problema presei şi a educaţiei, problema trecutului, problema culturii, problema naţională, cea minoritară etc. În martie 1926 Ion Clopoţel, mentorul, editorul, redactorul şef şi directorul revistei, publică *Un paralelism*, o replică dată la trei articole maghiare. După ce trece în revistă lipsa de înţelegere a fostelor autorităţi monarhice pentru problemele naţionale în general şi cele româneşti în particular, şi menţionează crearea unei adevărate şcoli de şovinism egoist al ungurilor, el face trimitere la tradiţia ardeleană a înţelegerii şi toleranţei şi conchide: „e nevoie să înţelegem că datoria noastră este să rămânem în raza vechilor tradiţii ardelene de cumpăt**,** concilianţă şi democratism. Nu putem

BDD-A29490 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:09 UTC)

încălca drepturi pe cari altădată le reclamam pentru noi. Să nu desconsiderăm ceeace decretam altădată principiu sacru. Şovinismul este pedepsit de istorie [...] din colaborarea paşnică şi interacţiunea populaţiunilor ardelene, România are interesul să scoată maximul aporturilor de prosperitate pe toate terenele vieţii de stat" (Clopoțel, 1926, 14).

Aceeaşi problemă a comunicării interculturale transpare şi în articolul din 25 aprilie 1926, *Actualitatea problemei minoritare*, un text semnat de unul din publiciştii care se vor ocupa intens de problema în discuţie, Ion Băilă. Lipsa comunicării se datorează preponderenţei factorului politic şi desconsiderării celui cultural. Presa minoritară, crede Băilă se preocupă exclusiv de politica românească, dar nu şi de realizările culturale româneşti, iar „concepţia aceasta despre actualitatea chestiunilor este greşită, fiindcă ea se referă la o actualitate a faptelor, iar nu la aceea a ideilor şi sentimentelor" (Băilă, 1926a, 316). Îşi exprimă dorinţa unei schimbări în acest domeniu, şi abordarea, în presa minoritară, şi a aspectelor culturii româneşti, căci altfel ei riscă să eşueze pe drumul îngust al neputinţei de a cunoaşte şi de a se face cunoscut, al prejudecăţilor şi al însingurării. „Minoritarii ar trebui să mai ţină seamă şi de împrejurarea, că în generaţia de azi mai sunt încă români, cari cunosc limba lor şi astfel pot informa opinia publică românească despre ceea ce scriu dânşii. Când se va stinge însă generaţia aceasta, tot mai puţini români îşi vor însuşi limbile minorităţilor şi informarea opiniei publice româneşti va deveni tot mai defectuoasă" (Băilă, 1926a, 317). .

În 2 mai 1926 Ion Băilă publică *Minorităţi naţionale şi minorităţi politice*, în care se pronunţă împotriva reducerii minorităţilor la rolul de jucării electorale, critică politicile de ridicare culturală prin şcoală şi presă şi cele de deznaţionalizare. „A le lăsa şcoala primară în limba lor, a le impune manifestările lor culturale, teatru, şezători, conferinţe etc. în aceeaşi măsură ca şi cele româneşti, a face presei lor aceleaşi înlesniri ca şi celei româneşti, vor fi desigur lucruri, care vor speria încă pe mulţi români, dar care în fond şi în realitate ne-ar folosi nouă cu mult mai mult decât ne folosesc măsurile de reprimare şi cele de vexaţiuni. Ne dăm seama că e temerar a vorbi azi despre aşa ceva, dar opinia publică românească trebue să se obişnuiască cu cea mai largă şi mai liberală concepţie în privinţa chestiunilor minoritare" (Băilă, 1926b, 337). Abordarea lui Ion Băilă atinge două teme delicate, cea a comunicării interculturale care este esenţială din punctul de vedere al evoluţiei societăţii, comunicare care este posibilă şi eficientă doar cu condiţia lepădării de fantomele, complexele şi paroxismele trecutului.

Două săptămâni mai târziu Ion Băilă publică textul *Caracteristica culturii minoritare*, un amplu articol despre cultura maghiară şi cea săsească şi relaţiile acestora cu spiritualitatea românească. Ideea de la care se porneşte este aceea că în mintea tuturor s-a încetăţenit o imagine de inamic, o reprezentare negativă asupra celorlalţi. Fiecare naţiune ardeleană cultivă despre celelalte naţiuni reprezentări duşmănoase, belicoase. „Împrejurările au făcut, ca opinia publică românească să vadă în minorităţile etnice numai nişte elemente politice, puţin simpatice. Acelaş lucru s-a petrecut şi cu minorităţile, care ne judecă după felul cum ele sunt tratate de către funcţionarii siguranţei de stat. Partea de cultură a noastră ca şi a minorităţilor a fost astfel neglijată" (Băilă, 1926c, 378).

Publicistul susţine ideea că ceea ce nu a fost îndeajuns valorificat a fost aportul cultural adus de minorităţi, mult mai important decât cel politic. Această răsturnare a valorilor a fost posibilă datorită prejudecăţilor şi resentimentelor care domină discursul social contemporan, precum şi spiritului de superioritate culturală, frecvent detectabil în acelaşi discurs. Maghiarii ardeleni, crede aurorul, au dezvoltat în trecut - datorită poziţiei şi statutului de stăpâni politici - o cultură care „are mai mult caracterul culturei internaţionale decât pe acela specific naţional. Din cauza aceasta o apropiere culturală între păturile sociale superioare ale societăţii maghiare şi acelea ale societăţii române din vechiul regat [...] n'ar fi greu de realizat" (Băilă, 1926c, 378). Băilă aminteşte un fenomen extrem de important în înţelegerea şi interpretarea fenomenelor din Ardeal. După Unire maghiarii s-au trezit în situaţia în care românii fuseseră înainte de momentul 1918. „Ca şi aceştia, vor trebui şi maghiarii să-şi concentreze toate puterile asupra intereselor locale, depărtându-se tot mai mult de interesele culturale universale. Urmarea acestei schimbări radicale va fi că

BDD-A29490 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:09 UTC)

maghiarimea din Ardeal va deveni din ce în ce tot mai naţionalistă, căutând să dea manifestărilor lor culturale un caracter mai pronunţat naţional" (Băilă, 1926c, 378).

În următorul număr al revistei apare articolul *Minorităţile ca factori culturali*, în care Ion Băilă abordează tema atât de necesarei comunicări, a importanţei bilingvismului şi a traducerilor. Cultura şi progresul prin cultură în general sunt fenomene transnaţionale. „Maghiarii şi saşii reprezintă prin trecutul şi prezentul lor o deosebită importanţă culturală. Interesul statului român e ca aceşti doi factori culturali să fie puşi în posibilitatea de a da tot ce pot pentru prosperarea generală a culturei în ţară. Ca şi în politică suntem şi în privinţa culturală de părerea, că cultura nu poate prospera decât într-un teren curat naţional. Roadele culturei sunt de fapt internaţionale şi spre folosul tuturora, dar rădăcinile trebue să fie în pământ curat naţional, altfel rodul cultural e un produs hibrid" (Băilă, 1926d, 404).

Ideea conflictului regional dintre ardeleni şi bănăţeni transpare cu claritate din articolul lui Horia Trandafir, *O revoltătoare disproporţie*, unde acesta acuză sistemul inechitabil de burse de studii în străinătate, unde tinerii ardeleni sunt, în opinia lui, clar discriminaţi: „Noi n'am apărat niciodată, în paginile acestei reviste, un anume regionalism, care nu vede dincolo de creasta Carpaţilor, sau dacă vede, totul îi apare în cele mai negre culori. Am fost însă totdeauna pentru un regionalism cultural şi economic impus de inevitabile necesităţi locale; l-am preconizat pe acesta, totdeauna ca un admirabil stimulent de emulaţie între părţile componente ale naţiunii şi nu ca element de distrugere. Interesele culturale ale Ardealului cer o accentuare a spiritului francez în această provincie" (Trandafir, 1928, 138).

Ideea influenţei franceze în Ardeal poate fi coroborată cu o idee similară a lui Tib. Boldur, din articolul *Raportul dintre două culturi*, în care aminteşte de o schismă - mult analizată de altfel - între literatura maghiară din Ungaria, aflată sub înrâurire germană, şi cea din Ardeal, purtând pecetea lui Ady Endre şi a literaturii franceze. Pe acest culoar, mult dorita comunicare dintre culturile ardelene devine posibilă. „Evident că pe această bază se poate creia o apropiere între cultura noastră şi cea reprezentată de literatura maghiară din Ardeal" (Boldur, 1928, 223). Dacă acceptăm ideea că Ady a fost unul din premergătorii, apoi promotorii transilvanismului, conceput ca o ideologie culturală construită pe principiile deschiderii regionale şi europene, a comunicării prin/pentru cultură şi ca un model de toleranţă, putem conchide, că dacă a existat putinţă de comunicare şi colaborare între culturile transilvănene, aceasta nu putea ocoli calea indicată de transilvanism.

Problema transilvanismului se confundă şi aici cu aceea a regionalismului. Spre exemplu, în numărul din august 1926 apare un text care promovează ideea alcătuirii unei antologii a scriitorilor ardeleni, cu argumente ce ţin de promovarea „şi sănătoasa alimentare a acelui regionalism cultural, a cărui utilitate a fost îndeajuns dovedită de oameni competenţi" (B&B, 1926, 539). Textul aminteşte şi de viile dispute din jurul conceptului de regionalism cultural, dispute rezolvate în favoarea acesteia: „apărută cu o logică necesitate în opinia noastră publică, problema a avut nefericirea de a cădea în ghiarele politicianismului [...] era necesară o intervenţie a capetelor luminate, cu judecata neinfluenţată de măruntele interese cotidiene, pentru a pune la punct o chestiune de o atât de mare importanţă. S'a admis astfel un regionalism cultural, înţelegându-se prin aceasta stimularea energiilor locale, scoaterea la suprafaţă a specificului sufletesc, care s'a cristalizat în parte, sau se ascunde încă nedefinit în fiecare regiune" (B&B, 1926, 539).

Regionalismul cultural şi-a adus o contribuţie majoră la intensificarea creativităţii, în special în cazul regionalismului ardelean. „Dintre provinciile alipite incontestabil că Ardealul are cea mai bine definită civilizaţie locală. Liniile acestei civilizaţii s'au tras îndeosebi în cursul secolului al XIX-lea, odată cu trezirea la conştiinţa de sine a naţiei de aici. [...] S'a format astfel o tradiţie culturală ardelenească bogat alimentată din regatul liber care şi'a păstrat însă totuşi nota specifică în gama culturii româneşti" (B&B, 1926, 539). Terminologia şi argumentaţia transilvanistă/ardelenistă transpare însă şi în acest articol cu o mare claritate. „Sufletul ardelenesc s'a rostit mai limpede în

BDD-A29490 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:09 UTC)

literatura scriitorilor născuţi şi crescuţi în mediul de aici [...] se poate constata o continuitate susţinută în întreaga linie de evoluţie a acestei literaturi" (B&B, 1926, 539).
În numărul 51-51 din decembrie 1926 George Şerban semnează *Sufletul ardelenesc*, articol în care autorul vorbeşte de trei virtuţi fundamentale ale sufletului ardelean românesc: conştiinţa ordonată, conştiinţa religioasă şi conştiinţa naţională. Ion Băilă publică în numărul dublu 29-30 din iulie 1926 articolul *Rezolvirea problemelor minoritare*, în care găsim ecouri ale unor idei dezvoltate de către Kós Károly, mai ales ideea Ardealului multicultural. „Viaţa împreună a poporului român cu minorităţile maghiară şi germană a făcut să se desvolte în Ardeal un spirit cu o distinctă particularitate, care nu se găseşte decât acolo şi care cu greu poate fi apreciat cu justeţă de către fraţii noştri din vechiul regat" (Băilă, 1926e, 510). Autorul încearcă în continuare să explice cauzele lipsei de contact şi de comunicare dintre români şi minorităţi, o noncomunicare derivată din anumite rezerve, corect înţelese şi interpretate de românii ardeleni dar explicate prin atitudini duşmănoase de către regăţeni. Apare aici şi ideea conflictului români ardeleni-români regăţeni. Ion Băilă explică rezervele ungurilor prin stratificarea socială, iar a saşilor prin spiritul de castă şi frica de căsătoriile mixte. Multiculturalitatea este, după publicistul român, o valoare care trebuie apreciată ca atare, iar problema minorităţilor trebuie rezolvată într-un „spirit larg de dreptate [...] lăsându-le pe ele să se organizeze şi să se aleagă cum vor vrea" (Băilă, 1926e, 510).
Tema crizei presei ardelene este larg dezbătută în paginile revistei *Societatea de mâine*. Tema este doar conexă temei noastre, prin rolurile şi funcţia presei în concepţia transilvanistă. Onisifor Ghibu scrie, în ianuarie 1926, în articolul *O soluţie în chestia presei din Ardeal*: „ori câtă durere ar fi, trebue s'o spunem pe faţă, şi s'o repetăm, că presa noilor provincii este astăzi în România mare, mai prejos de presa pe care aceasta au putut-o avea în vremea subjugării lor de către Unguri, Nemţi şi Ruşi" (Ghibu, 1926, 71). Ideea apare şi în numărul din 17 ianuarie 1926, unde N. Ghiulea publică *Pentru presa Ardealului*, în care critică presa românească care a devenit presă de partid, şi pierderea rolurilor tradiţionale ale presei ardelene din epoca ei de glorie - menţinerea naţionalismului, educaţia cetăţenilor, crearea de lideri (Ghiulea, 1926, 33). În primul număr din ianuarie 1926 I. Lupaş publică *Criza presei ardelene*, unde se dezbate aceeaşi problemă, în aceiaşi termeni.
Schimbarea profundă din 1918 a produs o schimbare majoră şi în funcţionarea presei ardelene româneşti şi maghiare. Înainte de 1918 ziarele româneşti erau publicaţii naţionale, cu o funcţie şi finalitate naţională. Problema decăderii presei româneşti din Ardeal este cu atât mai dureroasă în opinia lui Onisifor Ghibu, cu cât avântul şi rolul mobilizator, de catalizator al spiritului naţional – funcţii atât de marcante ale presei româneşti ardelene antebelice - pare să fi fost preluat de presa minoritară. După Unire, publicaţiile româneşti de elită din Transilvania au dispărut sau s-au transformat în publicaţii politice, neputând concura cu publicaţiile centrale. În presa maghiară s-a produs un fenomen invers, după dispariţia concurenţei ziarelor centrale budapestane, presa locală, în loc să sucombe, s-a maturizat, dând publicaţii chiar mai bune decât cele antebelice. Considerăm că acest lucru se explică printr-un fenomen cât se poate de simplu: inversarea rolurilor. Logica rolurilor inversate şi schimbarea de statut impune comportamente şi funcţionări aparte dar şi transferul unor fenomene şi comportamente dintr-o cultură în cealaltă. „Cele vreo 15 cotidiene ungureşti din Transilvania, continuă autorul, sunt la un nivel mult superior celor două cotidiene româneşti de aici. [...] În faţa acestor fapte, problema refacerei presei româneşti şi în special a celei ardeleneşti, care are în faţa ei formidabila presă naţională-maghiară, este una dintre cele mai grele şi cele mai urgente" (Ghibu, 1927, 71). Soluţia propusă va fi crearea unui mare ziar al Ardealului şi crearea unei tipografii.
Articolul lui N. Buta, *Ardealul de ieri şi Ardealul de mâine-pentru vremuri noui orientări nouă* abordează chestiunea transilvanismului abordând o retorică naţionalistă. El evocă exemplul vechilor intelectuali români ardeleni care s-au opus politicilor de deznaţionalizare impuse de maghiari şi scepticismul intelectualilor de azi. În privinţa împrumuturilor de modele culturale, se pronunţă în favoarea influenţelor franceze, astfel: „dacă e vorba să importăm, să importăm dela ceice au exportat cultură Europei întregi, iar nu ruginitele interpretări ale acestei culturi de la mijlocitori dea

BDD-A29490 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:09 UTC)

doua mână (Viena, Budapesta). Pojghiţa turanico-austriacă, depusă pe comoara virgină a sănătăţii noastre robuste, rurale, cum s'ar depune pulberea pe o mobilă de stejar nobil, trebue înlăturată fără întârziere. În taina ascunsă a ardelenismului nostru să pătrundă grabnic preot tînăr cu aghiasmă nouă" (Buta, 1927, 161).

Un alt articol nesemnat din iulie 1928 pune problema crizei literare din Ardeal şi diferenţiază *două Transilvanii* - cel de ieri, patriarhal, şi cel de azi, sufocat de tentaculele politicianismului. „Politica ne-a ucis presa, ne-a sugrumat revistele şi editurile. Politica ne-a alungat de aici elementele cari ar fi putut susţine prestigiul literar al Ardealului, ea ne-a secătuit de orice iniţiativă. Vă aduceţi aminte, în primii ani de după unire, cu cât pur şi generos entuziasm s'a alergat la Cluj pentru a se continua în atmosfera patriarhală şi patriotică a Ardealului glorioasa lui tradiţie literară. Politica a tăiat, cu cinism, aripile acestui entuziasm de început" (Red., 1928, 259). Argumentaţia autorului se bazează pe ideea că în Ardeal nu există o criză de valori, fiindcă regiunea a dat cel puţin trei nume mari - Rebreanu, Blaga, Cotruş - şi face o clară distincţie între Ardealul patriarhal de ieri şi cel politic, de azi. Acest fel de a privi lucrurile, cu nostalgia pentru vremurile de glorie apuse şi frământatul prezent cu invazia lui de politicianism nu este străin transilvaniştilor. Nu trebuie să uităm că o mare parte a polemicilor şi acuzelor aduse ideologiei transilvane se baza tocmai pe această antinomie trecut-prezent, pe tendinţa de întoarcere spre un trecut totdeauna idealizat şi ignorarea prezentului damnat.

Un alt articol semnat de I. N. Palade, *Generaţia unirii şi noua generaţie* este o declaraţie de adâncă mâhnire împotriva trufiei regionaliste a lui Nechifor Crainic, care în articolul *Intelectualul regăţean şi intelectualul noilor provincii* (publicat în *Curentul*, 15 iunie) alimentază antagonismul dintre cele două categorii de intelectuali. Demersul lui Crainic, crede semnatarul articolului, este aidoma demersului lui Zillich sau al lui Kós Károly care lansaseră doctrina culturii şi sufletului transilvănean. Deşi Palade respinge doctrina ca atare, el admite ideea unei *culturi transilvane*, identificabilă la fiecare intelectual ardelean, indiferent de naţionalitate. Se formulează însă şi temerea că sufletul intelectualului român din Ardeal are un dublu aspect: deşi format la şcoală străină, el s-a păstrat intact şi integru prin limbă. „Dar fără a suspecta faptul, că abia astăzi şi de căte minoritari se constată în Ardeal un suflet şi o cultură transilvană, comună celor trei naţii ce-l locuiesc, mă întreb: ce va rămânea din această teorie, o dată ce noua generaţie va lua moştenire generaţiei de azi" (Palade, 1928, 279). Ipoteza autorului este că transilvanismul va dispărea.

Ion Breazu publică în decembrie 1928 *Problema literară a Ardealului*, în care vorbeşte de o criză de creştere detectabilă în Transilvania, criză care are trei cauze fundamentale: una socială - Ardealul a dat personalităţi, dar nu a dat curente („Spiritul societăţii româneşti ardelene e cu mult mai solidar decât al celei din celelalte provincii. Cu toată energia incontestabilă [...] acest spirit să lasă cu mai multă greutate prefacerilor. [...] În Ardeal totul se manifestă în valuri largi şi prăvălitoare" (Breazu, 1928, 456)); cauze politice (ferocele principii de centralizare şi apetenţa pentru politic a maselor), cauze literare.

În privinţa presei româneşti interbelice, nici în cazul acesteia nu putem afirma că ar fi dat glas unui ecou exclusiv negativ în legătură cu transilvanismul. Este adevărat că există numeroase publicaţii şi articole de presă care sunt nefavorabile transilvanismului. Dar eseistica precum şi o parte a presei ardelene – printre care şi *Societatea de mâine* - pune *problema existenţei unui transilvanism/ardelenism românesc*, o orientare regională care prezintă *paralelisme şi similitudini ideatice, tematice şi terminologice* cu transilvanismul maghiar.

Problema transilvanismului este una mult prea complexă şi mult prea nuanţată pentru a putea fi cuprinsă într-o formulă simplă. Ceea ce reiese clar şi din lectura publicaţiilor vremii este că aserţiuni de tipul *transilvanismul maghiar este fundamental antiromânesc* sau *reacţiile româneşti la transilvanism sunt fundamental antimaghiare*, sunt false. Chiar dacă în epoca interbelică o idee transilvană colectivă nu a existat, nostalgia după un Ardeal - model de cultură şi multiculturalitate, de tipul celei evocate de Ady prin 1905 - a existat şi există chiar şi astăzi.

BDD-A29490 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:09 UTC)

O altă concluzie privitoare la problema transilvanismului e că acesta constituia o temă centrală a dezbaterilor intelectuale şi intra atât în preocupările vieţii spirituale româneşti cât şi în cele maghiare încă dinainte de Unirea din 1918, cu o intensitate alternantă, în funcţie de condiţiile socio-istorice proprii fiecărui moment. Transilvanismul e considerat benefic şi factor de progres atât de către români cât şi de către maghiari, atâta vreme cât e vorba de propriul transilvanism; când vine vorba de transilvanismul celuilalt, lucrurile se complică şi transilvanismul poate deveni subiect de polemici aprinse. Există însă foarte multe laturi ale principiilor transilvaniste care premerg principiile europene ale secolului XXI, şi tocmai de aceea tema merită să fie abordată şi discutată din nou.

Transilvanismul nu a apărut din senin. Rădăcinile transilvanismului românesc se găsesc undeva în epoca Şcolii Ardelene, transilvanismul maghiar începând să se schiţeze undeva în perioada dualistă. Răspândirea ideilor transilvaniste după Unirea din 1918 se produce în contextul în care Europa devine tot mai receptivă la ideile regionalismului promovat de Iosef Nadler şi August Sauer sau alţii, dar şi la ideile lui Leo Frobenius, mai ales cele din *Paideuma*, apărută la Münich, în 1921. Etnologul care studiase triburile africane, dezvoltă teoria sa despre aşa-numita *paideuma* (suflet supraindividual al popoarelor), teorie pe care o va extinde asupra naturii culturilor şi cercurilor de cultură din lume. Conform teoriei lui Frobenius, care s-ar putea să fi influenţat ideologia transilvanistă, populaţiile unui spaţiu bine conturat îşi au caracteristicile lor proprii, un mod specific de a fi. De altfel, foarte multe din caracteristicile discursului transilvanist sunt similare cu acele trăsături cu care Denis de Rougemont definea individul european (dialectica, propensiunea spre dialog, gustul de a diferi, obsesia alterităţii, tentaţia autodefinirii). Transilvanismul se integrează deci într-o tendinţă mai largă, europeană.

Putem, de fapt, vorbi de mai multe transilvanisme sau ardelenisme, sau mai multe faţete ale aceluiaşi fenomen. Există, după unii autori, un *transilvanism românesc* şi unul *unguresc*. După alţii, există un transilvanism *transnaţional*. Abandonând criteriul lingvistic şi aplicând un set de criterii ce ţin de diacronie, vorbim de un transilvanism *timpuriu*, un transilvanism în *plină expansiune* (al anilor 1920), un transilvanism *în criză* (al anilor 30), un *neotransilvanism* (postdecembrist) etc. Există apoi, un transilvanism *cultural* şi unul *politic*. Unele opinii tind să considere că transilvanismul cultural a invadat celelalte discursuri, deci şi cel politic. După alţii, politicul a premers culturalul. Explicaţia cea mai firească ar fi că această contaminare a discursului cultural cu accente ale discursului politic, interpenetrarea celor două domenii era o stare de lucruri firească pentru societatea ardeleană de la începutul secolului XX, apoi pentru perioada interbelică. Cumulul de roluri - artist şi profet politic, poet şi solul naţiunii - nu era o noutate în cultura literară ardeleană. Putem vorbi apoi de un transilvanism *restrictiv*, limitativ, care eşuează, ca producţie literară, în provincialism îngust sau etnicism arţăgos, dar vorbim şi de un transilvanism *cu iz european* care promovează deschiderea spre valorile europene şi spre modernitate. Acest tip de transilvanism *progresist* a fost practicat de către Chinezu, Balotă, Kuncz sau Kós. Primul transilvanism este deschis fobiilor naţionaliste şi patriotismului obtuz, cel de-al doilea a produs un Rebreanu, Slavici, Tamási sau Ady.

BIBLIOGRAPHY

Antonescu, Nae, *Reviste din Transilvania,*Oradea, Biblioteca revistei Familia, 2001.

Băilă, Ion, *Actualitatea problemei minoritare, in Societatea de mâine*, anul III, nr.17, 25 aprilie, 1926a, p. 316.

Băilă, Ion, *Minorităţi naţionale şi minorităţi politice, Societatea de mâine*, anul III, nr.18, 2 maiu, 1926b, p. 337.

Băilă, Ion *Caracteristica culturii minoritare, in Societatea de mâine*, anul III, nr. 20, 16 maiu, 1926c, p. 378.

BDD-A29490 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:09 UTC)

Băilă, Ion, *Minorităţile ca factori culturali, in Societatea de mâine*, anul III, nr.21-22, 23 şi 30 maiu, 1926d, p. 404.
Băilă, Ion, *Rezolvirea problemelor minoritare, in Societatea de mâine*, anul III, nr. 29-30, 18 şi 25 iulie., 1926e, p. 510.
Boldur, Tib., *Raportul dintre două culturi, in Societatea de mâine*, anul V, nr.11, 15 iunie , 1928, p. 223.
B&B, in *Pentru o „Antologie a scriitorilor ardeleni*" in *Societatea de mâine*, anul III, nr. 31-31, 1 şi 8 aug., 1926, p. 539.
Breazu, Ion, *Problema literară a Ardealului, in Societatea de mâine*, anul V, nr.22-24, 1 şi 15 decembrie, 1928, p. 456.
Buta, N., *Ardealul de ieri şi Ardealul de mâine-pentru vremuri noui orientări nouă, in* [1] *Societatea de mâine*, anul IV, nr.12, 27 martie, 1927, p. 161.
Chinezu, Ion, *Aspecte din literatura maghiară ardeleană*. Editura Revistei Societatea de mâine, Cluj,1930.
Clopoţel, Ion, *Un paralelism, in Societatea de mâine*, anul III, 14 martie , 1926, p. 14.
Ghibu, Onisifor, *O soluţie în chestia presei din Ardeal*, in *Societatea de mâine*, anul III, nr.5, 30 ianuarie, 1926, p. 71.
Ghiulea, N., *Pentru presa Ardealului, in Societatea de mâine*, anul III, nr.3, 17 ianuarie, 1926, p. 33.
K. Lengyel Zsolt, *A kompromisszum keresése,* Editura Pro-Print , Miercurea Ciuc, 2007.
Neubauer, John - Cornis Pope, Marcel, *History of the Literary Cultures of East-Central Europe*, vol II, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 2004.
Palade,I. N., *Generaţia unirii şi noua generaţie, in Societatea de mâine*, anul V, nr.14-15, 1 şi 15 august, 1928, p. 279.
Red. *Criza literară a Ardealului*, in *Societatea de mâine*, anul V, nr.12-13, 1 şi 15 iulie, 1928, p. 259.
Şerban, George, *Sufletul ardelenesc, in Societatea de mâine*, anul III, nr. 29-30, 18 şi 25 iulie., 1926, p. 510.
Todor, Avram P., *Confluenţe literare româno-maghiare*. *Eseuri*, Îngrijirea ediţiei, note şi prefaţă de Dávid Gyula, Editura Kriterion, Bucureşti, 1983.
Trandafir, Horia, *O revoltătoare disproporţie, in Societatea de mâine*, anul V, nr.6, 1 aprilie , 1928, p. 138.

BDD-A29490 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:09 UTC)